

SÜGISRÄNDEL PEATUVATE HALLHANEDE LOENDUSTULEMUSTEST EESTIS

Aivar Leito
EOÜ, pk. 227, EE2400 Tartu

1. Sissejuhatus

Pesitsevaid hallhanesid loendas Matsalu lahe roostikes esmakordselt E. Kumari aastail 1928-1936 (Kumari, 1937). Uuesti tehti seda alles 1950.-ndate lõpus ja 1960.-tel, Matsalu looduskaitseala moodustamise järel (Paakspuu, 1973). Aastail 1979-1988 loendati Matsalu lahel ja Virtsu ümbruses pesitsevaid hallhanesid helikopterilt (Kastepõld, Mägi, 1994). Matsalu meresaartel on koos teiste haudelindudega hallhanesid pidevalt loendatud alates 1958. aastast (Mägi jt., 1993). Vilsandi looduskaitsealal on seda tehtud alates 1958. a. (Aumees jt., 1993), Käina lahel 1960. aastast (Mank, Kallas, 1974) ja Hiiumaa laidude kaitsealal 1975. aastast alates (Leito & Leito, 1988). Ebaregulaarselt või üksikutel aastatel on pesitsevaid hallhanesid loendatud ka teistes paikades.

Sügisrändel peatuvaid hallhanesid hakati meil registreerima 1980.-ndate alguses sookureloenduste käigus. Eraldi üldloenduseni jõuti esmakordselt 1990. aastal seoses osalemisega Rahvusvahelise Veelindude ja Märgalade Uurimise Büroo (IWRB) hanede uurimisgrupi poolt algatatud hallhanede rahvusvaheliste loendustega septembris. Pärast seda on loendused toimunud igal sügisel. Eestis on nende organiseerijaks EOÜ hanede tööühm. Alates 1994. a. kuulub hallhanede septembriloendus ka Eesti linnustiku riikliku seire programmi.

2. Metoodika

Peatuvate hallhanede üldloendused toimuvad igal sügisel septembris. Igal aastal IWRB poolt kehtestatud keskseks loenduspäevaks on tavaliselt septembri teine pühapäev. Meie tingimustes on sünkroonloenduste läbiviimine kõigis peatuspaikades korraga väga raske, mistõttu oleme loendusperioodi pikendanud kahe nädalani. Nii lähevad vajaduse korral arvesse ka kuni üks nädal enne ja kuni nädal pärast keskset loenduspäeva tehtud vaatlused. Põhimeetodina kasutatakse hanede loendamist õhtusel sisselennul ööbimispaika. Juhul kui loendus halva ilma tõttu või muudel põhjustel

ebaõnnestus, võidakse seda teha ka lindude hommikul väljalennul või päevase toitumise ajal. Üksikute peatuspaikade loendustulemused kantakse koondtabelisse, kus on antud vaatleja nimi, vaatluskuupäev, kohanimi, asukoht (kohakood), liik ja lindude hulk. Samuti koostatakse iga peatuspaiga kirjeldus, kus on toodud selle täpne asukoht koos kaart-skeemiga ning ööbimispaiga ja toitumisala iseloomustus (biotoop). Põhiandmebaas asub praegu Eesti Metsainstituudi Looduskaitse Uurimiskeskuses (Rõõmu tee 6, EE2400 Tartu). Koondandmed edastatakse IWRB-le, kes avaldab need perioodiliselt oma publikatsioonides (IWRB Goose Research Group Bulletin).

3. Loendustulemused

Aastail 1990-1994 registreeriti Lääne-Eestis septembriloendustel kokku 9830-14850 hallhane (tabel 1). Kõige rohkem (4890-9550 is.) on neid loendatud Matsalu lahe piirkonnas, järgnevad Hiiumaa (1790-3600 is.) ja Saaremaa ning Muhu (770-5160 is.). Kokku on seni teada 34 hallhanede peatuspaika, erinevatel aastatel on hanesid vaadeldud 13-s (38 %) kuni 24-s (71 %) peatuspaigas. Kõige vähem peatuspaiku (13) kontrolliti 1993. a., mil Saaremaal ja Muhus jäid loendused tegemata. Kaheksas peatuspaigas on linde nähtud kõikidel vaatlusaastatel ja regulaarselt, vähemalt kolmel aastal 17-s peatuspaigas. Stabiilsemad peatuspaigad asuvad Hiiumaal ja Matsalu lahe piirkonnas. Kuigi loendatud hallhanede üldarv on aastati mõnevõrra kõikunud (CV=49,7%), ei ole arvukuse kindlasuunalist muutust märgata.

Tabel 1. Sügisrändel peatuvate hallhanede loendustulemused Eestis septembris 1990-1994.

Table 1. Counting results of greylag geese staging during autumn migration in Estonia in September 1990-1994.

Piirkond/Region	1990	1991	1992	1993	1994
Hiiumaa	2780	3350	2000	3600	1790
Saaremaa ja Muhu	770	1950	2640	-	5160
Vormsi	23	0	-	-	160
Saunja - Sutlepa	-	-	-	200	400
Nehatu - Virtsu	400	-	300	160	100
Matsalu laht	6200	9550	4890	6490	5830
Kokku/Total	10180	14850	9830	10450	13440

Regiooniti peatub mõnel aastal hanesid rohkem Matsalu lahel, mõnel aastal aga saartel.

Hiiumaal on teada kokku 5 hallhanede peatuspaika, millest 2 on regulaarsed ja 3 ebaregulaarsed (tabel 2). Kõige enam hanesid (2500 is.) on loendatud Hellamaal, kõige stabiilsem on aga arvukus olnud Käinas (CV=61,2%). Hellamaa koondise linnud ööbivad Hellamaa rahudel ja lahel, toitumisala ulatub lääne suunas kuni Nõmba ja Tubalani. Käina koondise linnud ööbivad Käina lahel ja toituvad Käina ümbruses, lääne suunas kuni Leluselja ja põhja suunas kuni Undama põldudeni. Jausa lahel ööbinud haned pärinevad ilmselt Käina koondisest. Nurste koondise linnud ööbivad Vanamõisa lahel ja toituvad Sinima ja Emmaste põldudel. Soonlepa lahel ööbinud linnud kuulusid ilmselt Hellamaa koondisse.

Vormsil on loendused toimunud vaid kolmel aastal ja andmeid seetõttu napilt (tabel 1). Põhiline ööbimispaik asub Hullo lahel, päeval toituvad linnud üle kogu saare. Mitmed teated kinnitavad, et augustis on hallhanesid Vormsil tunduvalt rohkem kui septembris.

Saunja lahel ööbivad hallhaned toituvad päeval põhiliselt Tagavere ja Uugla põldudel. Kokku loendati piirkonnas 1993. a. 200 ja 1994. a. kuni 400 hane (tabel 1).

Nehatu - Virtsu koondise hallhaned ööbivad Rame lahel ja Nehatu järvedel ning toituvad ümbruskonna põldudel, ida suunas kuni Vatlani. Erinevatel aastatel on piirkonnas loendatud 100-400 hane (tabel 1).

Tabel 2. Hallhanede septembriloenduse tulemused Hiiumaal aastatel 1990-1994.

Table 2. Counting results of greylag geese during September in the island of Hiiumaa in 1990-1994.

Peatuspaik Halting site	1990	1991	1992	1993	1994
Hellamaa	1500	2500	400	1250	140
Käina	1200	800	1600	1600	1330
Jausa	-	-	-	-	250
Nurste	-	-	-	750	70
Soonlepa	76	50	-	-	-
Kokku/Total	2780	3350	2000	3600	1790

Saaremaal ja Muhus on seni teada 16 hallhanede peatuspaika (tabel 3). Tähtsamad koondumispaigad asuvad Saaremaa ida-, lõuna- ja läänerannikul ning Muhu looderannikul. Kõige rohkem on neid loendatud Kõinastu leel (kuni 1900 is.), Kihelkonna ümbruses (1500 is.), Kõrkveres (500 is.) ja Saareküläs (500 is.). Ööbimispaigad asuvad valdavalt merelahtedel ja madalikel. Sisemaal on ööbimispaigad teada Paadla, Mullutu ja Järise järvedel. Tõenäoliselt kasutatakse ajutise ööbimispaigana veel Järveküla ja Koigi järve. Üldarvukuse ja leviku muutuste kohta on hinnangut raske anda, sest kõrvuti loendatud hallhanede arvukuse tõusuga on laienenud ka vaatlusvõrk. Siiski tundub, et ka hanede tegelik arvukus on viimastel aastatel mõnevõrra tõusnud.

Tabel 3. Hallhanede septembriloenduse tulemused Saaremaal ja Muhus.
Table 3. Counting results of greylag geese during September in the islands of Saaremaa and Muhu in 1990-1994.

Peatuspaik/Halting site	1990	1991	1992	1994
Kõinastu	200	130	4	1900
Väike-Väin	-	-	-	170
Kõrkvere	-	-	400	500
Saareküla	30	-	20	500
Kahtla	350	-	370	300
Sepamaa laht	-	-	-	100
Kuessaare laht	-	330	220	90
Abruka	-	63	-	100
Tulped	80	-	-	100
Paadla - Mullutu	-	163	110	400
Sääre	-	31	-	-
Rahuste	-	104	15	-
Karala	70	-	-	-
Atla	40	-	-	-
Kihelkonna	-	700	1500	700
Laidu - Järise	-	430	-	300
Kokku/Total	770	1950	2640	5160

Matsalu lahe ümbruses võib eristada kümmet hallhanede peatuspaika (tabel 4). Olulisemad neist on Sassi - Põgari, Haeska - Sinalepa, Raana, Kloostri - Kelu ja Matsalu - Salmi. Ööbimispaigad asuvad Tauksi - Põgari rannikul, Saardo - Haeska rannikul, Matsalu siselahel, Salmi sopis, Topi lahel ja Moori säärel. Toitumispaigad asuvad kuni paarikümne kilomeetri kaugusel merest. Loendatud hanede üldarv on olnud üsna stabiilne (CV=70,7%), foonist kõrgem oli see vaid 1991. a.

Tabel 4. Hallhanede septembriloenduse tulemused Matsalu lahe piirkonnas.

Table 4. Counting results of greylag geese during September around the Matsalu Bay in 1990-1994.

Peatuspaik/Halting site	1990	1991	1992	1993	1994
Sassi - Põgari	135	1550	200	250	1500
Haeska -Sinalepa	1740	2440	700	60	450
Raana	680	2300	1300	850	900
Kiideva	1000	300	60	80	-
Kloostri-Kelu	500	130	1800	2800	425
Alaküla	-	-	-	-	155
Kõera	210	875	400	400	300
Moori	590	140	-	-	400
Matsalu - Salmi	1240	1815	325	1350	1700
Saastna	110	-	100	700	-
Kokku/Total	6200	9550	4890	6490	5830

Tänuavaldused

Hallhanede septembriloendused on saanud teoks tänu paljude kutseliste ja harrastusornitoloogide ühistööle. Hiiumaal on kõigil aastail loendustes osalenud ja transpordiga abistanud T. Leito. Vormsil ja Haapsalu ümbruses on seda teinud Läänemaa Linnuklubi liikmed, eesotsas esimehe J. Ojastega. Matsalu lahe piirkonnas on loendused läbi viinud looduskaitseala töötajad [V. Paakspuu], T. Kastepõllu ja E. Mägi organiseerimisel. Virtsu - Nehatu ümbruses on hallhanesid loendanud J. Keskspaik. Saaremaal ja Muhus on loendusi teostanud nii Tartu ornitoloogid (A.

Kuresoo, L. Luigujõe, A. Ader, M. Ots, E. Leibak) kui ka kohaliku linnuklubi liikmed (V. Volke, A. Kullapere, M. Kers, H. Lipp, A. Juhanson, A. Loorpuu, E. Tõniste, R. Nellis, M. Martinson, A. Selberg jt.). Ise olen seda teinud igal aastal Hiiumaal ning paaril korral ka Matsalus ja Saaremaal. Suur tänu kõigile ja jõudu edaspidiseks!

Kirjandus: AUMEE, V., SOOTS, H. & KULLAPER, A., 1983. Vilsandi looduskaitseala linnustikust.- Vilsandi - looduskaitseala Eesti NSV läänerannikul. Tln: 70-80. -- KASTEPÕLD, T., MÄGI, E., 1994. Hallhane, *Anser anser* ja kühmnokk-luige, *Cygnus olor* pesitsemisest Matsalu looduskaitseala, Virtsu - Laelatu - Puhtu ja Nehatu roostikes 1980-1988. - Loodusevaatlusi 1993, I. Tln: 8-19. -- KUMARI (SITS), E., 1937. Materjale Matsalu lahe linnustikust: Matsalu lahe ornitoloogilise uurimise tulemusi aastatest 1928-1936. Tartu: 329. -- LEITO, A., LEITO, T., 1988. Hiiumaa Laidude Riiklik Maastikukaitseala. - Loodusevaatlusi 1986, I. Tln: 94-117. -- MANK, A., KALLAS, J., 1974. Nesting Bird Fauna in Käina Bay. - Estonian Wetlands and Their Life. Tln: 96-118. -- MÄGI, E., PAAKSPUU, T., KASTEPÕLD, T., 1993. Haneliste arvukusest Väinamere saartel 1958-1992.- Loodusevaatlusi 1992, I. Tln: 9-22. -- PAAKSPUU, V., 1973. Hallhane asurkonna ajaloost Matsalu lähel ja sellega piirnevatel aladel.- Matsalu maastik ja linnud. Ornitoloogiline kogumik VI. Tln: 60-71.

SURVEY OF GREYLAG GEESE STAGING DURING AUTUMN MIGRATION IN ESTONIA

Results of a survey of Greylag Geese staging in Estonia during autumn migration carried out in September in 1990-1994. 9830-14850 Greylag Geese have been counted in the West-Estonia during the period (table 1). Most of the Greylag Geese stage around the Matsalu Bay, in the islands of Hiiumaa, Saaremaa and Muhu. To date, 34 staging sites are known. 1790-3600 geese have been counted (table 2), up to 160 birds in the island of Vormsi, 400 birds around Haapsalu, 100-400 birds around Virtsu, 770-5160 in the island of Muhu and Saaremaa (table 3) and 4890-9950 staging Greylag Geese around the Matsalu Bay (table 4). Although, the total number of birds has varied during the years (CV=42.7%), no trend could be observed.